

Унербаева Р.У.
**Қазақстан Республикасында
кәсіпкерлікті
мемлекеттік қолдау**

Нарықтық экономика жағдайында Қазақстандағы шағын кәсіпкерліктің қызмет ету процесінің күрделілігі, оның ғылыми негіздерін, бағытталу беталыстарын, қазіргі жағдайына бөлшектік талдау жасау, даму формаларын анықтау қажеттілігі, даму барысында туындайтын мәселелерді шешудің жоғарғы тәжірибелік маңызы зерттеудің өзектілігін айқындап, тақырыпты таңдаудағы негіз болды.

Зерттеудің мақсаты республикамыздағы шағын және орта бизнестің дамуындағы қалыптасуы мен даму жүйесін теориялық және тәжірибелік негіздеу мен еліміздің стратегиялық даму бағыттарының бірі – индустриалды-инновациялық Бағдарламаны жүзеге асыру механизмі жөнінде ұсыныстар жасау болып табылады. Қазіргі уақытта жүзеге асырылып жатқан үдемелі индустриялық-инновациялық дамуға көшу, бір жағынан, жұмыспен қамтудың одан әрі өсу мүмкіндіктерін кеңейтеді, екінші жағынан – еңбек нарығына жұмыс күшінің ішкі резервін тартудың, еңбек ресурстарының сапасы мен экономикалық белсенділігін арттырудың жаңа тәсілдерін әзірлеуді және іске асыруды талап етеді.

Түйін сөздер: кәсіпкерлік, шағын және орта бизнес, кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдау, кәсіпкерлікті мемлекеттік реттеу.

Unerbaeva R.U.
**State support of entrepreneurship
in the Republic of Kazakhstan**

Complexity of running process of small enterprises in Kazakhstan in market conditions, its scientific basis, development directions, need for identification of development forms, importance of solving the development problems are identified the topicality of this research and served as a basis for choosing this topic. Research objective is to consider development system and establishment of small and medium enterprises in our republic theoretically and practically, also to propose implementation mechanisms of Innovative-industrial program as one of the strategic development directions of our country. Accelerated industrial and innovative development which is implements nowadays, on the one hand, to expand employment opportunities for further growth, on the other hand, requires to attract internal reserve of labor force to the labor market, preparing new approaches of development of the labor quality force and economic activity and implementation.

Key words: entrepreneurship, small and medium enterprises, state support for entrepreneurship, state regulation of entrepreneurship.

Унербаева Р.У.
**Государственная поддержка
предпринимательства в РК**

В условиях рыночной экономики необходимо определить формы развития, решить проблемы, возникающие в ходе практической важности для уточнения актуальности исследования. Это явилось основой для выбора темы.

Цель исследования в области развития малого и среднего бизнеса в стране и теоретического и практического изучения становления и развития одного из стратегических направлений индустриально-инновационной программы страны является создание механизма для осуществления рекомендаций. В настоящее время реализация форсированного индустриально-инновационного развития, с одной стороны, расширит возможности трудоустройства для дальнейшего роста, с другой стороны, рынок труда для предоставления рабочей силы для повышения экономической активности и качества рабочей силы для привлечения требует разработки и внедрения новых подходов.

Ключевые слова: предпринимательство, малый и средний бизнес, государственная поддержка предпринимательства, государственное регулирование предпринимательства.

**ҚАЗАҚСТАН
РЕСПУБЛИКАСЫНДА
КӘСІПКЕРЛІКТІ
МЕМЛЕКЕТТІК ҚОЛДАУ**

Кіріспе

Қазақстан Республикасының нарықтық экономикаға өтуінің алғашқы кезеңдерінен бастап кәсіпкерлікті дамыту мемлекеттің экономикалық саясатының басым бағыттарының бірі болып табылады. Елімізде кәсіпкерлік саласында 1992-1994 жж., 1994-1996 жж., 1999-2000 жж., 2001-2002 жж. жеке кәсіпкерлікті дамыту және қолдауға бағытталған бірқатар мемлекеттік бағдарламалар қабылданған.

Кәсіпкерлікті мемлекеттік реттеу аталған экономика секторының жұмыс істеуіне қолайлы жағдайлар жасау мен әлеуметтік – экономикалық тиімділігін арттыруға бағытталған. Шағын кәсіпкерлік – бұл жан-жақты және кешенді экономикалық құбылыс.

Қазіргі таңда Қазақстан Республикасында шағын және орта бизнес саласында шамамен 2 млн. аса адам жұмыс істейді. Шағын және орта кәсіпкерліктегі кәсіпорындар мемлекет бюджетінің 11% қалыптастырады, олардың ЖІӨ-дағы үлесі 17%-ды құрайды, сонымен қатар инвестицияланған қаражат көлемі тұрақты ұлғаюда. ЖІӨ-дағы үлесі бойынша шағын және орта кәсіпкерлік мұнай-газ секторынан кейін II орынды алады. Шағын және орта кәсіпкерлікті қалыптастырудың қол жеткізілген деңгейі әлі де өзінің қалыптасуы мен даму барысындағы бірқатар мәселелерді зерттеуді қажет етеді: талдау, даму перспективаларын болжау мен басқару, бағалаудың тиімді және икемді әдістерін әзірлеу [1].

Нәтиже және талқылау

Қазіргі уақытта жүзеге асырылып жатқан үдемелі индустриялық-инновациялық дамуға көшу, бір жағынан, жұмыспен қамтудың одан әрі өсу мүмкіндіктерін кеңейтеді, екінші жағынан – еңбек нарығына жұмыс күшінің ішкі резервін тартудың, еңбек ресурстарының сапасы мен экономикалық белсенділігін арттырудың жаңа тәсілдерін әзірлеуді және іске асыруды талап етеді. Кәсіпкерлікті ынталандыру жеке ісін ұйымдастыру арқылы азаматтардың экономикалық белсенділігін арттыруға бағытталған. Кәсіпкерлерге мемлекеттік қолдау көрсетудің бұл құралдары бюджет заңнамасын жетілдіру шеңберінде өз-

герістер мен толықтырулар енгізілген «Жеке кәсіпкерлік туралы» Қазақстан Республикасының Заңында көзделген.

Қазіргі кезде кәсіпкерлерге мемлекет тарапынан көптеген қолдаулар көрсетіліп келеді, соның бірі «Бизнестің жол картасы 2020» туралы айтып кеткім келеді.

«Бизнестің жол картасы 2020» бизнесті қолдау мен дамытудың бірыңғай бағдарламасы. Қазақстан Республикасы Президентінің «Жаңа онжылдық – жаңа экономикалық өрлеу – Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына Жолдауын және Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 17 ақпандағы № 925 Жарлығымен бекітілген. Қазақстанның 2020 жылға дейінгі жалпыұлттық даму жоспарын іске асыру үшін әзірленді.

Бағдарлама Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан – 2030» Стратегиясы» және «Қазақстан жолы – 2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына жолдауларының мақсаттарына қол жеткізуге бағытталған [2].

Жалпы елдің орнықты экономикалық дамуын қамтамасыз ету жеке кәсіпкерліктің және ең алдымен, шағын және орта бизнестің даму жай-күйі мен деңгейіне тәуелді. Мемлекеттің экономикалық өсуіне ықпалын тигізетін бәсекелестіктің дамымауы, материалдық және материалдық емес ресурстарды тиімсіз пайдалану, ішкі сұраныстың импортқа тәуелділігі, жұмыссыздық, кедейшілік және басқалары сияқты көптеген проблемаларды шешу үшін экономиканың нақ осы секторының әлеуетті мүмкіндіктері өте зор. Бағдарламаның негізгі мақсаты Өңірлік кәсіпкерліктің тұрақты және теңгерімді өсуін қамтамасыз ету, сондай-ақ бар жұмыс орындарын сақтау және тұрақты жұмыс істейтін жаңа жұмыс орындарын құру. «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасының негізгі міндеттері:

Ауылдық елді мекендердің, шағын қалалар мен моноқалалардың кәсіпкерлерін қаржыландыруға қол жетімділікті арттыру.

Ауылдық елді мекендер, шағын қалалар мен моноқалалар кәсіпкерлерінің өндірістік қуатын ұлғайту.

Ауылдық елді мекендерде, шағын қалалар мен моноқалаларда кәсіпкерлердің бизнес бастамаларын кеңейту.

Өңдеуші өнеркәсіп өндірген өнім көлемін ұлғайту.

Бәсекеге қабілетті жаңа өндіріс орындарын құру.

Халықтың шағын және орта кәсіпкерлікте жұмыспен қамтылуын ұлғайту.

Шетелдік валюталардың ауытқуларына байланысты болатын валюталық тәуекелдердің кредиттікке көшуін болдырмау.

Кәсіпкерлікті ақпараттық-талдамалық қамтамасыз ету.

Кәсіпкерлердің құзыретін арттыру.

Кәсіпкерлердің өнімділігін арттыру

Іскерлік қатынастарды кеңейту.

Шағын және орта кәсіпкерліктің соңғы ресми статистикалық ақпараттарына сүйенетін болсақ, 2016 жылдың екінші тоқсанындағы санақ бойынша Шағын кәсіпкерліктердегі жұмыспен қамтылғандар саны 2 775 24 жеткен. Сонымен қатар 2016 жылғы 1 қарашадағы жағдай бойынша жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілер саны өткен жылғы тиісті кезеңдегі сәйкес мерзіммен салыстырғанда 6% төмендеді. ШОК субъектілерінің жалпы санында дара кәсіпкерлер үлесі 69,8%, шағын кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар – 15,5%, шаруа немесе фермер қожалықтары – 14,5%, орта кәсіпкерліктегі заңды тұлғалар – 0,2%-ды құрады [1].

Шағын кәсіпкерлік пен бизнесті аймақтық дамыту, ең алдымен, өндірістік секторды көтеруге, шағын кәсіпкерлік пен бизнесті қолдаудың инфрақұрылымын дамытуға, жаңа жұмыс орындарының неғұрлым көп санын құруға, жергілікті атқарушы органдардың кәсіпкерлік орта мен неғұрлым жоғары деңгейде өзара іс-қимыл жасауына бағытталатын болады. Аймақтарда шағын кәсіпкерлік пен бизнесті дамыту тек халықты жұмыспен қамтамасыз етіп қана қоймай, олардың әлеуметтік, рухани, экономикалық іргелі мәселелерін шешуге ықпалын тигізеді.

Жаңа жұмыс орындарын шағын кәсіпкерлік пен бизнес арқылы қалыптастыру – халықты кәсіпкерлік қызмет саласына да белсенді түрде тартуға мүмкіндік береді. Мұның өзі аймақтардағы өмір сүру деңгейін көтеруге ықпал етіп, ондағы тұрғындардың жұмыссыздық салдарынан ірі қалаларға көшуін тоқтатады. Осыған орай жергілікті атқарушы органдардың шағын кәсіпкерлік пен бизнесті қолдау және дамыту үшін нақты іс-шараларды дайындаумен қатар, алдағы жылдардағы оның даму стратегиясын үкімет стратегиясы негізінде әзірлеуі тиіс. Шағын кәсіпкерлік пен бизнесті дамытуда мамандар даярлау, олардың біліктілігін арттыру, қайта даярлау – кәсіпкерлік тәуекел дәрежесін төмендетумен қатар, оның нарық талаптарына сәйкес жоғары нәтижемен жұмыс істеуіне көмектеседі [3].

Қазіргі жағдайда, Қазақстан Республикасында мемлекеттік қолдау жеңілдетілген несие, экспортты сақтандыру, жарғы капиталында үлестік қатысу, Экспортты сақтандыру жөніндегі корпорация, Қазақстанның инвестициялық қоры, Инновациялық қоры мен кредиттік бюро және т.б. пайдалану негізінде коммерциялық ақпарат желісін ұйымдастыру арқылы кәсіпкерлікті дамыту үшін қолайлы жағдайлар жасауға бағытталған.

Кәсіпкерлік тиімділік тек индустриалды және агро өнеркәсіп саясатын мемлекеттік қолдау аясында ғана емес, ең алдымен кәсіпкерліктің дұрыс шешімдерді құрастыру бойынша өзіндік талпынысын, кәсіпкерліктің өркендеуі және кәсібилендіру, өз құқығын қорғау бойынша кадрлардың біліктілігін арттыру арқылы қамтамасыз етіледі.

Осыған орай, кәсіпкерліктің ары қарай дамуы және мәселелерді жою үш тұжырымдамалық бағытта жүзеге асырылуы мүмкін:

1. Инновациялық құрастырылымдарды жүзеге асыратын, меншік құралдарын өндірістің өркендеуіне, адам капиталына және өнімнің сапасын арттыруға инвестициялайтын кәсіпорындарды салықтық ынталандыру негізінде ғылыми-техникалық әлеуетті дамыту және қолдану. Түрлендірудің флагманы интеллектуалдық меншіктің объектілерінің айырбасталуы болуы мүмкін, бұл өзін-өзі инвестициялау, ғылыми әзірлеулерді капитализациялау мәселесін шешеді. Ғылыми-техникалық-экономикалық әріптестік келешекте ХХ ғасырдың ортасынан бастап өзекті болып келе жатқан экологиялық факторды да есепке алуы қажет. Табиғи материалды экономикалық ресурс ретінде түсіну, бүгінгі күні материалды қажетсінетін технологиядан ресурсты үнемдейтін технологияға өтуді қажет етеді. Мұндай тәсіл постиндустриалдық құрылысты қарқындатуға және кәсіпкерлік қызметті жаңа сапалы деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

2. Кәсіпкерліктің әлеуметтік бағытталуы және оны мемлекет пен қоғамның қолдауы Н.Ә. Назарбаев ұсынған қоғамдық келісімшарт негізінде немесе халықтың табысының дифференциалдануын төмендету, даму мен тұрақтылықтың негізі – орта таптың үлесін арттыру мақсатында өзара бірлесу арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Кәсіпкерлік қызметтің беделін қолдаудағы маңызды рөлді қоғамдық пікір, қоғамдық қолдау алады. Соңғы кезде Қазақстанда мынадай сайыстар танымалдылыққа ие бола бастады: «Жыл кәсіпкері», әртүрлі қызмет аясындағы «Он жыл ішіндегі үздік кәсіпкер».

3. Нормативтік-құқықтық базаның алдағы жетілуі мен тұрақтандырылуы, кәсіпкерлікті қолдаудың инфрақұрылымы (мемлекеттік органдар, бизнес орталықтар, технопарктер, кәсіпкерлік қызмет көрсету орталықтары, қоғамдық ұйымдар). Рәсімдердің, салықтық есептіліктің шектік оңайлатылуы, халықаралық әріптестікті кеңейту үшін қабылданған жобаларды жүзеге асыру және білім беру жүйесі әлемдік кәсіпкерлікті дамытуды қамтамасыз ету керек. Алдағы кәсіпкерліктің дамуы әртүрлі елдердегі өзара әріптестік қағидасына негізделген кәсіпкерлік пен мемлекеттің жақындасуы бағытында жүзеге асуы керек. Қазақстандағы шағын бизнестің дамуына кедергі келтіретін мәселелер өзіндік кешенділігімен ерекшеленеді және қысқа мерзімде шешілуі мүмкін емес. Шағын бизнес секторының даму жағдайы заманауи тұрғыда стратегияны қайта қараудың қажеттілігін және мемлекеттік қолдауды көрсетеді. Жаңа стратегия шағын бизнестің аймақтық және салалық ерекшелігін есепке алумен құрастырылуы керек.

Осыған орай бұл стратегияның құраушылары ретінде мыналарды ұсынуға болады:

Ағымдағы нормативтік-құқықтық қамтамасыз етілуді жетілдіру;

Шағын және ірі кәсіпкерліктің жәрдемдесуін кеңейту жолында бірлесуі;

Салық салу жүйесін жетілдіру;

Қаржы-несие механизмін жетілдіру;

Әкімшілік кедергілерді жою;

Қызмет көрсету жүйесін дамыту және шағын бизнестің кәсіпорындарына ақпараттың ұсынылуы (BusinessDevelopmentService);

Кәсіпкерлердің қоғамдық қозғалысының дамуын қолдау.

Осы компоненттердің кешенін іске асыру үшін, орта мерзімді перспективада Қазақстанның шағын бизнес секторын дамыту үшін қолайлы жағдай жасауға мүмкіндік береді.

«Самұрық-Қазына» Ұлттық әл-ауқат қоры Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығына сәйкес құрылып, қазан айының 2008 жылғы «Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі шаралар туралы» №669 және қазанның 17-і, 2008 жылғы Қазақстан Республикасы Үкіметінің шешімі шаралар туралы «962 № 13 қаңтардағы 13 қазан, 2008 жылғы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығын іске асыру үшін «Самұрық» тұрақты даму қоры «Қазына» және «Қазақстанның мемлекеттік активтерді басқару жөніндегі холдингі» АҚ біріктіру жұмысы жүрді.

Ұлттық әл-ауқат қоры «Самұрық-Қазына» бәсекеге қабілеттілігі мен тұрақтылығын және ұлттық экономиканың елдегі экономикалық өсімнің әлемдік нарықтағы өзгерістердің факторлар ықтимал теріс ықпалын арттыру үшін құрылды [4].

Қордың негізгі мақсаты әлемдік нарықтарда олардың ұзақ мерзімді құндылығы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін ұлттық даму институттарының, ұлттық компаниялардың және басқа да заңды тұлғалардың меншік үлестерінің (үлесі) құқығын оған тиесілі етіп басқару болып табылады.

Қор қызметінің негізгі бағыттары мыналар болып табылады:

- мұнай-газ секторы;
- электр энергетикасы;
- металлургия;
- химия, мұнай химиясы;
- инфрақұрылым.

Қордың негізгі міндеттері мыналар болып табылады:

– облыстық, республикалық және халықаралық ауқымдағы инвестициялық жобаларды әзірлеу және іске асыру;

– қордың компаниялар тобының қолданыстағы активтерін қолдау және жаңғырту;

– өңірлер мен әлеуметтік жобаларды іске асыру дамуына ықпал ету тауарлар мен қызметтерді отандық тауар өндірушілерді қолдау.

Бұл бағдарламалардың көп бөлігі, ШОБ өнімнің жалпы көлеміндегі өңдеуші салалары секторының үлесін арттыруға бағытталған болып табылады. Қорда жұмыс берушілер білдіретін жобалар қатаң конкурстық іріктеуден өтеді. Осылайша, бағдарламаның тікелей қаржыландыру шеңберінде қарауына 143 жоба болып, 1 наурыздың 2010 жылғы іріктеу орнынан тек 10-ы өтті.

Бағдарламаның мақсаты экономиканың шикізаттық емес секторларында және жаңа тұрақты жұмыс орындарын құру және қолданыстағыларын сақтап, өңірлік кәсіпкерліктің орнықты және теңгерімді өсуін қамтамасыз ету болып табылады.

Бағдарламалардың қызметі 3 негізгі бағыт бойынша жүзеге асырылады:

– бизнес-бастамаларды қолдау (пайыздық мөлшерлемелерді субсидиямен қамту және ШОК үшін мемлекеттік кепілдік);

– кәсіпкерлік секторларды сауықтыру (мөлшерлеменің бір бөлігін қормен төлем жасау және несиенен сыйақы);

– экспортқа бағытталған өндірісті қолдау (пайыздық мөлшерлемелерді шикізаттық

емес экспорттаушы сектор үшін субсидиямен қамту).

Бүгінгі таңда Қазақстан Республикасындағы ШОК қолдауы Аймақтық инфрақұрылым бойынша әртүрлі ұйымдарда көптеген санымен танылған, яғни шағын және орта бизнесті басқаратын, сонымен қатар барлық мүмкін болатын бағыттарда көмек көрсету – жеке меншік істі құру және ұйымдастырушылық құқықтық формадағы таңдау бойынша кеңес алудан бастап шет елдегі серіктестік іздестіру мен Қазақстан Республикасы территориясындағы инвестицияны қызықтыруға дейінгі ақпараттармен қамтылады.

Қорытынды

Шын мәнінде, шағын және орта кәсіпкерлік – ел экономикасының ұтқыр әрі нәтижелі секторының бірі. Ішкі жалпы өнімнің елеулі бөлігін өндіру солардың үлесінде. Бұл жағдай тек дамыған елдерге ғана қатысты емес, өтпелі экономикасы бар елдерге де қатысты. Бірнеше жыл бұрын президентіміз Н. Назарбаев: «Жапония, Германия, Бельгия, Италия сияқты елдерде шағын және орта бизнес олардың барлық кәсіпорындары санының 90%-дан астамын құрайды, көптеген дамыған елдерде олар жалпы ішкі өнімнің 50%-дан астамын береді. Сондықтан да біздің шағын және орта кәсіпкерлікті дамытудың түбірінен жаңа идеологиясын түзуіміз қажет. Бұл кәсіпкерлік ортаның бастамашылығын іске асыру үшін қолайлы жағдай туғызуымыз керек» – деген болатын. Шағын және орта бизнес дамыған елдердің тәжірибесін қолдана отырып Үкімет қаржылық сектор реформасы бойыншы тереңдетілген саясат жүргізеді және шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымның кешенді дамуына қарай: шағын бизнестің орталық желісін кеңейтуді, бизнес инкубаторларды, консалтингтерді, жалданған және басқа да фирмаларды, шағын кәсіпкерлікке қызмет көрсету үшін арнайы банктер құруды жүзеге асырады. Қазіргі таңда шағын кәсіпкерлікті тіркеу тәртібі оңайлатылған, яғни типтік жарғы енгізілген, тіркеу құрамасының көлемі 4 есеге дейін қысқартылған; шағын кәсіпкерліктің субъектілері үшін өнімнің сертификаттау рәсімі оңайлатылған; жылжымайтын мүлікті тіркеу бойынша жеңілдіктер енгізілген және жерге құқық берілген; мемлекеттік және ақылы бақылаушы, тексеруші ұйымдардың санының қысқаруы, шағын кәсіпкерліктің субъектілеріне ауыстыру бойынша тендерлер жүргізіледі, яғни кәсіпкер-

лік саламен айналысатындарға, қолданылмаған аумақтарға және жерлерге, сонымен қатар аяқталмаған құрылыс орындарына, шағын кәсіпкерлік субъектілеріне оңайлатылған бухгалтерлік есеп жүйесі енгізілді. Осыған орай, қазіргі таңда кәсіпкерлікті қолдау аясында базалық қағидаларға және қолдаудың формасы мен меха-

низміне негізделген көптеген институттар бар. Жалпы алғанда жыл бойынша кәсіпкерлік сектор реформасы қоғамда айқын орын алды. Негізгі стратегиялық мақсат жүзеге асты: шағын және орта кәсіпкерлікпен айналысу республиканың азаматтарының шынайы және қажетті конституциялық құқықтарының бөлігіне айналды.

Әдебиеттер

- 1 <http://www.stat.gov.kz/>
- 2 <http://adilet.zan.kz/>
- 3 <http://kisi.kz/kk/categories/ekonomika-zhane-energetika/posts/shagyn-kasipkerlikti-biznesti-damyudyn-basym-bagyttary>
- 4 www.samruk-kazyna.kz
- 5 Жұмыс істеп жүрген кәсіпкерлерге арналған кәсіпкерліктің жедел курсы = экспресс-курс предпринимательства для действующих предпринимателей. – Алматы, 2012. – 200 б.
- 6 Ширшова Л.В. Анализ развития малого и среднего предпринимательства в РК // Вестник. Серия экономическая. – 2011. – № 2. – С. 116-123.
- 7 Воевутко А.Ю. Государственная поддержка малого и среднего бизнеса в Казахстане // Финансы Казахстана. – 2011. – № 5. – С. 37-40.
- 8 <http://www.damu.kz/>

References

- 1 <http://www.stat.gov.kz/>
- 2 <http://adilet.zan.kz/>
- 3 <http://kisi.kz/kk/categories/ekonomika-zhane-energetika/posts/shagyn-kasipkerlikti-biznesti-damyudyn-basym-bagyttary>
- 4 www.samruk-kazyna.kz
- 5 Zhumys istep zhurgen kasipkerlerge arналган kasipkerliktin zhedel kursy-Almaty,2012-200 bet.
- 6 Shirshova L.B. Analizy razvitiya malogo i srednego predprinimatel' stvo v RK// Vestnik.Seriya ekonomicheskaya.-2011/-№2 C 216-123
- 7 Voevutko A.YU.Gosdarstvennaya podderzhka malogo I srednego biznesa v Kazahstane// Finansy Kazahstana.-2011-№5 C. 37-40
- 8 <http://www.damu.kz/>